

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
2 курсу групи SoO1-M23
спеціальності 016 Спеціальна освіта
МАКАРУК Катерина Віталіївна

Керівник: **Чопік О. В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	7
1.1. Психолого-педагогічна сутність поняття творчості та творчих здібностей.....	7
1.2. Особливості розвитку творчих здібностей у дошкільників із затримкою психічного розвитку.....	18
1.3. Основні педагогічні напрямки, форми та методи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	35
2.1. Методика дослідження творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку.....	35
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів діагностики творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку	44
2.3. Методичне забезпечення розвитку творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку	50
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	65

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗПР – затримка психічного розвитку.

ООП – особливі освітні потреби.

ВСТУП

Питання розвитку творчих здібностей є досить важливим в сучасному світі. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал свого суспільства, тобто кожного громадянина. Усе це разом пов'язане із рівнем загальної освіти, увагою до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявляти їх.

Окрім того, як свідчить досвід, людина, яка здатна генерувати ідеї, використовувати знання й уміння в нових ситуаціях швидше знаходить своє місце в суспільстві, а також комфортно почувається в нестабільних соціальних умовах.

Особлива роль у формуванні творчих здібностей належить дошкільній ланці навчання. Адже в дошкільному віці цілеспрямовано виявляються та розвиваються здібності дитини, формуються вміння та бажання вчитися, створюються умови для її самовираження в різних видах діяльності.

Розвиток творчих здібностей у дітей із затримкою психічного розвитку є надзвичайно важливим аспектом їхньої освіти та виховання. Творчість відіграє ключову роль у формуванні когнітивних та емоційних навичок, необхідних для подальшого успішного навчання та соціальної інтеграції. Розвиток творчих здібностей також зміцнює самооцінку та впевненість у власних силах, що полегшує соціальну адаптацію та комунікацію з однолітками.

Виховання творчої особистості та процес розвитку її творчих можливостей завжди були в центрі уваги великої кількості таких психологів та педагогів, як: Л. Виготський, О. Духнович, Я. Коменський, Г. Костюк, Т. Лубенець, В. Моляко, Б. Нікітін, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський та інші. Незважаючи на те, що проблема розвитку творчих здібностей в дітей досліджувалась вже давно багатьма українськими та зарубіжними вченими, вона залишається актуальною і сьогодні.

Актуальність питання розвитку творчих здібностей дошкільників із затримкою психічного розвитку полягає у тому, що потреби сучасних закладів дошкільної освіти й завдання модернізації освіти передбачають розвиток

творчого потенціалу особистості. Хоча сьогодні більшість навчального часу, як і раніше, відводиться репродуктивній, нетворчій діяльності. З огляду на це було обрано тему кваліфікаційної роботи магістра: **«Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку»**.

Мета дослідження – розробити методичне забезпечення розвитку творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку.

У зв'язку з поставленою метою були сформульовані такі **завдання**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну сутність понять творчість і творчі здібності.
2. Охарактеризувати особливості творчих здібностей дошкільників із затримкою психічного розвитку і шляхи їх розвитку.
3. Дослідити творчі здібності дітей із затримкою психічного розвитку на основі порівняльного аналізу.
4. Розробити методичне забезпечення розвитку творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку.

Об'єкт дослідження: творчі здібності дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження: методичне забезпечення розвитку творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження:

- теоретичні: вивчення, аналіз наукової літератури з проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку;
- емпіричні: педагогічний експеримент з використанням діагностичного інструментарію, що включає 2 тести для діагностики творчих здібностей дітей із затримкою психічного розвитку;
- статистичні: обробка експериментальних даних (кількісний та якісний аналіз результатів дослідження).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості експериментальної апробації методичного забезпечення розвитку творчих

здібностей дітей із затримкою психічного розвитку, яке може використовуватись вихователями, асистентами вихователів, корекційними педагогами, психологами в освітній роботі закладу дошкільної освіти.

База дослідження: заклад дошкільної освіти №6 «Ромашка», м.Червоноград, Червоноградський навчально-виховного комплексу №13.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробація роботи відбулася на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти» 8 листопада 2024 року. Результати дослідження відображено в 1 публікації.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених нами завдань ми теоретично обґрунтували зміст поняття «творчість» та «творчі здібності» шляхом аналізу теоретично-довідкової літератури й дали визначення цього поняття за поглядами вітчизняних та закордонних вчених. Творчі здібності - це індивідуально-психологічні особливості людини, що дають змогу за сприятливих умов успішно розкривати творчий потенціал, розвивати його, знаходити розв'язання нестандартних ситуацій та прагнути до відкриття нового.

Також ми розглянули структуру та класифікацію творчих здібностей з урахування різнопланових аспектів та поглядів педагогів, психологів та інших науковців. Сьогодні немає єдиного підходу до визначення компонентів творчих здібностей, але майже всі вчені до їх структури відносять творче мислення та творчу уяву.

Ми проаналізували особливості розвитку дітей з ЗПР дошкільного віку, звертаючи основну увагу на проблему формування творчих здібностей у навчально-виховному процесі. Творчість для дошкільника у навчальному процесі передбачає наявність у нього здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Успішний розвиток творчих здібностей можливий лише за створення певних умов, сприяючих їх формуванню. Основними психолого-педагогічними умовами, яких повинен дотримуватись педагог, є:

- Створення ситуацій випереджуючого розвитку дитини.
- Самостійне рішення дитиною завдань, які потребують максимальної напруги сил, коли дитина дістається "стелі" своїх можливостей.
- Надання дитині свободи у виборі діяльності, чергуванні справ, тривалості занять однією справою тощо.
- Розумна, доброзичлива допомога дорослих.
- Комфортна психологічна обстановка, заохочення дорослими прагнення дитини до творчості.

Кожна дитина має певні здібності, тому завдання педагогів – визначити, відшукати і допомогти їх розвинути. Успішне вирішення завдань навчання і виховання дошкільників з ЗПР перебуває у прямій залежності від характеру взаємодії між педагогами та сім'єю. Переорієнтація навчально-виховного процесу на формування творчої особистості реалізується за умов діалогізації, співробітництва, що мають особистісну спрямованість і стимулюють до творчого розвитку і самовдосконалення особистості. Особливо актуальним стає теоретичне опанування та практичне впровадження освітніх технологій для розвитку творчих здібностей учнів з ЗПР, до яких, насамперед, слід віднести: технологію розвиваючого навчання; технологію формування творчої особистості; проектно-моделюючі та нові інформаційні технології; технологію колективної творчої діяльності тощо.

Психодіагностика творчих здібностей дошкільників дуже важливий процес для педагогів. Орієнтуючись саме на результати діагностування рівня творчих здібностей дітей, існує можливість розробити групові та індивідуальні системи розвивальних занять для підвищення рівня креативності та сформованості творчих здібностей дітей.

Тому, нами було продіагностовано вербальну і невербальну креативність дошкільників та школярів, використовуючи методику, розроблену за Дж. Гілфордом та П.Торренсом в модифікації Е. Тунік.

На основі результатів психодіагностичного дослідження дітей були розроблені методичні рекомендації вихователям закладів дошкільної освіти щодо розвитку творчих здібностей дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л. Як розвивати творчу індивідуальність молодших школярів. Початкова школа. 2000. № 4. С. 80–81.
2. Барко В., Тютюнников А. Як визначити творчі здібності дитини? К.: Україна, 1991. 79 с.
3. Березка С. Аналіз ефективності застосування арт-терапевтичних методів для психокорекції дітей із порушенням інтелектуального розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2018. С. 206–211.
4. Блонський П. Розвиток мислення школяра. М.: Педагогіка, 1935. 205 с.
5. Боришевський М. Психологічні механізми розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1996. № 3. С. 26–33.
6. Вайнола Р. Формування творчої особистості школяра в системі виховної роботи. Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 1998. 18 с.
7. Варій М. Загальна психологія: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
8. Венгер Л., Мухіна В. Розвиток уваги, пам'яті і уяви в дошкільному віці. Дошкільне виховання. 1974. № 12. С. 24–30.
9. Виготський Л. Уява і творчість у дитячому віці. К., 2007. 93 с.
10. Горай Ю., Гетьманська М. Творчі здібності та обдарованість. Психолог. Шкільний світ. 2006. № 25–28. С. 54–56.
11. Денисенко В. Шляхи використання сучасних технологій формування творчої особистості у педагогічному процесі початкової школи. *Педагогічні науки*: Збірник наук. праць Херсонського держ. ун-ту. 2014. Вип. 65. С. 188–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_38.
12. Моляко В., Музика О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: колективна монографія Житомир: Рута, 2006. 320 с.

13. Зак А. Методи розвитку здібностей у дітей. Харків, 2004. 25 с.
14. Запереченко Н. Диференційований підхід до навчання. Початкова школа. 2000. № 5. С. 10–12.
15. Іванова Г. Формування творчих здібностей школярів на уроках фізичної культури. Майкоп, 1998. 133 с.
16. Іванчук М. Міжособистісна взаємодія в умовах інтегрованого підходу до навчання. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2004. № 2. С. 138–145.
17. Карабаєва І., Ладивір С. Особливості розвитку уяви дітей. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
18. Клименко В. Психологічна підтримка творчості учня. *Психолог*. 2002. № 46–47. 347 с.
19. Косма Т. Мислення учнів молодшого шкільного віку. К., 1968. 205 с.
20. Костюк Г. Психологія. К.: Радянська школа, 1949. 273 с.
21. Кравченко І. Розвиток творчої уяви в дітей із затримкою психічного розвитку засобами мистецтва. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2017. № 13. С. 363–369.
22. Леві В. Нестандартна дитина. К.: Рад. школа, 1991. 256 с.
23. Максименко С. Генетична психологія особистості: психічний розвиток і навчання. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету. 2016. № 31. С. 7–19.
24. Маслоу А. Мотивація і особистість. Нью-Йорк: Harper and Row. 1970. С. 153–172.
25. Маслоу А. Мотивація і особистість. Нью-Йорк: Harper and Row. 1987.
26. Матюшкін А. Концепція творчої обдарованості. 1989. № 3. С. 167–169.
27. Меднік С. Асоціативна основа творчого процесу. *Psychol. Rev.*, 1969. № 2. С. 220–232.
28. Миронов М. Здатність і обдарованість в молодшому шкільному віці. *Початкова школа*. 2004. № 6. С. 33–42.

29. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологічна газета*. 2005. № 6. С. 4–5.
30. Мороз О. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій в початковій школі. *Рідна школа*. 2014. № 1. С. 43–47.
31. Павлюк Р. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
32. Пасічник Н. О. Динаміка розвитку образного і понятійного мислення у їх взаємозв'язках у учнів молодшого шкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ. 2014. Вип. 115. С. 190–195.
33. Протас О. Розвиток творчих здібностей в загальноосвітньому закладі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 3. С. 26–29.
34. Психологічний словник. К.: Вища школа, 1982. 216 с.
35. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей. *Вісник*. Львів. 2005. № 20. С. 112–118.
36. Рагозіна В. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Мистецтво та освіта*. 1997. № 3. С. 5–8.
37. Рибалка В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. для студ. вузів. К., 1996. 236 с.
38. Рудакова Т. Дидактична гра — дієвий засіб активізації творчої діяльності учнів. *Початкова школа*. 2005. № 16. С. 7–13.
39. Сак Т. Особливості мотиваційного компонента учбової діяльності учнів із затримкою психічного розвитку. *Дефектологія*. 2004. № 4. С. 7–10.
40. Ткаченко О. М. Принципи та категорії психології. К.: Вища школа, 1979. 200 с.
41. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. К., 2002. 528 с.
42. Хлівна О. Формування психологічної готовності до роботи з обдарованими дітьми у студентів педучилища. Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 1999. 197 с.

43. Хуторський А. Розвиток творчих здібностей. К., 2000. 22 с.
44. Чепелєва Н. Психологічна культура майбутнього вчителя. К., 1989. 32 с.
45. Черкашина Н. Колективні творчі справи як засіб розвитку особистості та творчих здібностей молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2004. № 14. С. 19–21.
46. Чорна Л. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів. *Психологічна газета*. 2001. № 2. С. 42–46.
47. Шевченко Ю. Особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в сучасному освітньому просторі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 3. С. 36–44.
48. Ягупов В. Педагогіка: навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 560 с.
49. Barron F. Putting Creativity to Work // R. Sternberg, T. Tardif (eds.). *The Nature of Creativity*. Cambridge: Cambridge Press, 1988. P. 76–98.
50. Torrance E. Paul. The Nature of Creativity as Manifest in Its Testing // In *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* / ed. R. Sternberg. Cambridge University Press, 1988.